

บทที่ ๓

สภาพปัจจุบันการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนปัญญาประทีป (ทอสี) อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา

ในบทนี้ มุ่งศึกษาสภาพปัจจุบันการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนปัญญาประทีป (ทอสี) อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา ภายใต้กรอบการศึกษา ๕ ประการ ได้แก่ (๑) แนวทางการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนปัญญาประทีป (ทอสี) (๒) รูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนปัญญาประทีป (ทอสี) (๓) สภาพปัจจุบันการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนปัญญาประทีป (ทอสี) (๔) หลักธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในโรงเรียนปัญญาประทีป (ทอสี) และ (๕) สรุป มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๓.๑ แนวทางการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนปัญญาประทีป (ทอสี)

โรงเรียนปัญญาประทีป เป็นโรงเรียนประจำสหศึกษา ระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๖ ตั้งอยู่ ณ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา บนเนื้อที่ ๘๒ ไร่ ในสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ อันร่มรื่นและภูมิสถาปัตยกรรมที่สวยงาม เชื้อต่อการพัฒนาการกายและใจของเด็ก โดยมีการจัดสรรพื้นที่เป็น ๓ ส่วน ได้แก่ ส่วนกลางเป็นส่วนการศึกษาและการเรียนรู้ ส่วนบนด้านทิศเหนือเป็นบริเวณเพื่อการสันทนาการและการกีฬา และส่วนล่างด้านทิศใต้เป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศ การเกษตร และการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน^๑

โรงเรียนปัญญาประทีปก่อตั้งขึ้นด้วยจิตที่ตั้งมั่นในการสร้างประโยชน์แก่สังคมไทยของ คุณยายทอสี สวัสดิ์ชูโต พร้อมด้วยเจตจำนงและความร่วมมือร่วมใจของคณะบุคคลในชุมชนโรงเรียนทอสี ซึ่งมุ่งหมายที่จะสานต่อการศึกษาพุทธปัญญา จากระดับอนุบาลและประถมฯ ให้ต่อเนื่องไปจนถึงระดับมัธยมศึกษาในรูปแบบของโรงเรียนบ่มเพาะ

^๑ สัมภาษณ์, ดร. วิฑิต รัชชดาตะนันท์, โรงเรียนปัญญาประทีป (ทอสี) อ. ปากช่อง จ. นครราชสีมา , วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

ชีวิต ที่ยังคงตั้งมั่นในการจัดวิธีการเรียนรู้ที่เป็นไปเพื่อการพัฒนามนุษย์แบบองค์รวม ทั้งใน ส่วนของการพัฒนาเรื่องความรู้ที่สามารถนำไปประกอบสัมมาอาชีพ คือ เนื้อหาด้านวิชาการ และทักษะด้านวิชาชีพ และที่สำคัญคือ พัฒนาชีวิตทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจและปัญญาของ บุคคลในชุมชน โรงเรียนปัญญาประทีปได้รับความเมตตาจากพระอาจารย์ชยสาโรเป็นองค์ ประธานที่ปรึกษา ซึ่งพระอาจารย์ชยสาโรเป็นผู้ที่ตั้งมั่นในการศึกษา (ปริยัติ) ปฏิบัติ และเผยแผ่พระธรรมคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตามรอยของหลวงปู่ชา สุภัทโท ปริมาจารย์ที่เคารพบูชายิ่งของพุทธศาสนิกชนทั้งชาวไทยและต่างประเทศ

กล่าวอีกอย่างหนึ่งได้ว่า โรงเรียนปัญญาประทีปก่อตั้งขึ้นด้วยเจตจำนงและความ ร่วมมือร่วมใจ ของคณะบุคคลในชุมชนโรงเรียนทอสี ซึ่งมุ่งหมายที่จะสานต่อการศึกษาวีถี พุทธ จากระดับอนุบาลและประถม ให้ต่อเนื่องไปจนถึงระดับมัธยมศึกษา ในรูปแบบของ โรงเรียนบ่มเพาะชีวิต (Boarding School) ที่ยังคงตั้งมั่นในการจัดวิธีการเรียนรู้ ที่เป็นไปเพื่อ การพัฒนามนุษย์ แบบองค์รวม ทั้งในส่วนของการพัฒนาเรื่องความรู้ที่สามารถนำไป ประกอบสัมมาอาชีพ คือ เนื้อหาด้านวิชาการและทักษะด้านวิชาชีพ รวมถึงส่วนของการ พัฒนาที่สำคัญอย่างยิ่งยวดคือ พัฒนาชีวิตของแต่ละบุคคลในชุมชน ในที่นี้หมายถึง เด็ก ครู และผู้ปกครองให้มีความครบถ้วนทั้ง ๓ ด้าน ตามหลักไตรสิกขาของพระพุทธศาสนา คือ พฤติกรรม (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา ซึ่งในส่วนของพัฒนาชีวิตนั้น ได้ถูกตัดขาด หายไปจากระบบการศึกษาหลักของชาติ (และของโลก) มีเพียงส่วนของวิชาการและวิชาชีพ เท่านั้น จึงก่อให้เกิดปัญหาทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม นับจากอดีตซึ่งได้ทวี ความรุนแรงเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน และกำลังจะส่งผลต่อไปยังอนาคต^๒ นอกจากนี้หลักธรรม คำสอนในพระพุทธศาสนา มีลักษณะที่เหมาะสมกับกาลสมัยและสามารถนำไปปรับใช้ให้ เหมาะสมกับบุคคล เวลาและสถานที่กล่าวคือ การปฏิบัติตนตามหลักของศาสนาพุทธมี ความกลมกลืนไปกับธรรมชาติและช่วยให้การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมมีความสุข

^๒ สัมภาษณ์, ดร. วิฑิต รัชชดาตะนันท์, โรงเรียนปัญญาประทีป (ทอสี) อ. ปากช่อง จ. นครราชสีมา , วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

ดังนั้นโรงเรียนปัญญาประทีปเริ่มเปิดดำเนินการในเดือนพฤษภาคม ๒๕๕๒ เป็นต้นมา ปัจจุบัน (ปีการศึกษา ๒๕๕๔) โรงเรียนฯ ดำเนินการเรียนการสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น มีนักเรียนทั้งหมด ๓๔ คน (ชาย ๑๗ คน และ หญิง ๑๗ คน)^๓

แนวการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธโดยสังเขป มีดังนี้

๑. การเตรียมการ เป็นขั้นตอนความพยายามที่จะเตรียมสิ่งที่จะทำให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปได้โดยสะดวกซึ่งมีประเด็นสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการเตรียมการ เช่น การหาที่ปรึกษา แหล่งศึกษา และเอกสารข้อมูลต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ปรึกษาที่เป็นกัลยาณมิตรในการพัฒนาวิถีพุทธนี้ซึ่งอาจจะเป็นพระภิกษุหรือฆราวาสที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ มีศรัทธาและความรู้ชัดในพุทธธรรม ถ้าเป็นฆราวาสควรเป็นแบบอย่างในสังคมได้ เช่น เป็นผู้ไม่ข้องแวะในอบายมุข เป็นผู้ทรงศีล ปฏิบัติธรรม เป็นต้น ที่ปรึกษาจะมีความจำเป็นมากโดยเฉพาะในระยะเริ่มของการพัฒนา

การเตรียมบุคลากร คณะกรรมการสถานศึกษา นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชนให้มีความตระหนักในคุณประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นให้เกิดศรัทธา และฉันทะในการร่วมกันพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธด้วยปัญญาเข้าใจทิศทางจากศรัทธาและฉันทะการพัฒนาร่วมกันความสำเร็จในการพัฒนาคาดหวังได้ว่าจะเกิดขึ้นได้ไม่ยาก สำหรับวิธีการเตรียมผู้เกี่ยวข้องนี้สามารถดำเนินการได้หลากหลายตั้งแต่วิธีทั่วไป เช่น การประชุมชี้แจง การสัมมนาจนถึงการประชาสัมพันธ์ที่หลากหลาย การร่วมกันศึกษาดูงาน เป็นต้น การกำหนดเป้าหมาย จุดเน้น หรือวิสัยทัศน์ และแผนงาน ที่ชัดเจนทั้งระยะยาวในธรรมนูญสถานศึกษาและแผนปฏิบัติการรายปีก็ตามที่ผู้เกี่ยวข้องเห็นพ้องกัน จะเป็นหลักประกันความชัดเจนในการดำเนินการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธได้อย่างดี อันเป็นส่วนสำคัญของการเตรียมการที่ดี

๒. การดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ เป็นการดำเนินการจัดปัจจัยต่าง ๆ ของการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งประกอบไปด้วยสภาพทั้งกายภาพและองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอันจะนำสู่การเป็นปัจจัยในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักปัญญาคุณธรรม ๔ ประการ คือ การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ มีข้อมูล มีสื่อที่ดี (สัมปยุตสังสวะ) การใส่ใจศึกษา

^๓ สัมภาษณ์, ครูวิเชษฐ์ โพธิ์วิสุทฺฐาที, โรงเรียนปัญญาประทีป (ทอสี) อ. ปากช่อง จ. นครราชสีมา , วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

เล่าเรียน โดยมีฐานของหลักสูตร การเรียนการสอนที่ดี (สัทธัมมัสสนะ) การมีกระบวนการคิดที่ดี คิดถูกวิธี โดยมีสภาพและบรรยากาศที่ส่งเสริม (โยนิโสมนสิการ) ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม หรือนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้เหมาะสม (ธัมมานุวัตรปฏิบัติ)^๔

สภาพและองค์ประกอบที่สำคัญที่จำเป็นต้องจัดส่งเสริมให้เกิดวิถีพุทธมีตัวอย่างเช่นหลักสูตรสถานศึกษา หน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเรียนการสอนที่โรงเรียนวิถีพุทธควรคำนึงถึงอย่างยิ่ง แนวคิดหนึ่งของการจัดคือ การบูรณาการหลักธรรมทั้งที่เป็นความรู้ (K) ศรัทธา ค่านิยม คุณธรรม (A) และการฝึกปฏิบัติหลักธรรม (P) ในการเรียนการสอนโดยอาจกำหนดในระดับจุดเน้นหลักสูตรสถานศึกษาที่แทรกในทุกองค์ประกอบหลักสูตรสถานศึกษา หรือกำหนดในระดับหน่วยการเรียนรู้ หรือแผนการจัดการเรียนรู้ ที่ครูจะนำสู่การจัดการเรียนรู้ต่อไป^๕

การเตรียมกิจกรรมนักเรียน ที่โรงเรียนต้องคิดและกำหนดให้เหมาะสมกับผู้เรียนของตนมากที่สุด ซึ่งลักษณะกิจกรรมที่กำหนดมีหลากหลายทั้งที่เป็นกิจกรรมประจำวัน ประจำสัปดาห์หรือประจำโอกาสต่าง ๆ และกิจกรรมวิถีชีวิต ซึ่งถ้าโรงเรียนเลือกกำหนดและเตรียมการไว้ล่วงหน้า จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน อีกสะท้อนให้เห็นถึงคำกล่าวที่ว่า “ การศึกษาเริ่มต้นเมื่อคนกิน อยู่ ดู ฟังเป็น”

การจัดสภาพกายภาพสถานศึกษาที่หมายครอบคลุมถึงอาคารสถานที่ ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อม อาณาบริเวณของสถานศึกษาซึ่งสถานศึกษาจำเป็นต้องคำนึงถึงการจัดให้เหมาะสม และมุ่งเน้นที่จะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาไตรสิกขาให้มากที่สุด ทั้งที่ผ่านระบบการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษาและผ่านการเรียนรู้วิถีชีวิตจริงจาก “การกิน อยู่ ดู ฟัง” ในชีวิตประจำวัน^๖

การจัดบรรยากาศปฏิสัมพันธ์โดยผ่านการเตรียมการ การมอบหมายการรับผิดชอบของบุคลากรในการจัดกิจกรรมส่งเสริม หรือดูแลให้บรรยากาศปฏิสัมพันธ์ที่ดีเป็น

^๔ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ,พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๕๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสกายบุ๊กส์, ๒๕๕๖),หน้า ๓๕.

^๕ สัมภาษณ์, ครูสุทธิลักษณ์ น้อยห่วย, โรงเรียนปัญญาประทีป (ทอสี) อ. ปากช่อง จ. นครราชสีมา , วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

^๖ สัมภาษณ์, ครูสุทธิลักษณ์ น้อยห่วย, โรงเรียนปัญญาประทีป (ทอสี) อ. ปากช่อง จ. นครราชสีมา , วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

กัลยาณมิตรเกิดขึ้นอย่างจริงจังต่อเนื่อง โดยจัดผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย อาทิ การกระตุ้นทุกคนทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี การยกย่องผู้ทำดี การปลูกศรัทธาค่านิยมปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบต่อผู้อื่น เป็นต้น

๓. การดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา จุดเน้นการดำเนินการพัฒนา คือ นักเรียนของสถานศึกษา โดยเป็นการพัฒนาตามระบบไตรสิกขาที่เป็นลักษณะบูรณาการ ทั้งในกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร และกิจกรรมวิถีชีวิตต่าง ๆ ที่ส่งเสริม “การกิน อยู่ ดู ฟังให้เป็น” เป้าหมายการพัฒนาจัดให้มีความชัดเจนที่พัฒนาทั้งองค์รวมของชีวิต ที่จะนำสู่การพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ในที่สุด

นอกจากการพัฒนาผู้เรียนอันเป็นภาระหลักแล้วสถานศึกษาจำเป็นต้องไม่ละเลยการพัฒนาบุคลากรของตนเองทั้งหมดด้วย เพราะบุคลากรโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ ครูและผู้บริหารจะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน ดังนั้นยิ่งบุคลากรได้รับการพัฒนาตามระบบไตรสิกขามากเท่าไรจะส่งผลดีต่อการช่วยให้นักเรียนได้รับการพัฒนามากขึ้นเท่านั้น แนวทางการพัฒนาบุคลากรและลักษณะบุคลากรที่เหมาะสมในโรงเรียนวิถีพุทธจะได้นำเสนอในลำดับต่อไป การดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขานี้จะดำเนินการได้ดีหากในขั้นเตรียมการ ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ และขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิดดำเนินการได้อย่างดี เพราะต่างเป็นเหตุปัจจัยที่สำคัญในการดำเนินการพัฒนาผู้เรียน

๔. การดูแลสนับสนุนใกล้ชิด เป็นขั้นตอนสำคัญในการเป็นปัจจัยส่งเสริมให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปอย่างราบรื่นมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ลักษณะของการดูแลสนับสนุนที่เหมาะสมควรมีลักษณะของความเป็นกัลยาณมิตรที่ปรารถนาดีต่อกัน ปรารถนาดีต่อการพัฒนาผู้เรียนหรือต่องาน กิจกรรมที่สำคัญของขั้นนี้ คือ การนิเทศติดตาม ที่จะดูแลการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ การให้คำปรึกษาและชี้แนะผู้ปฏิบัติ การให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ ฯลฯ^๗ การสนับสนุน ทั้งทรัพยากรข้อมูลและเครื่องมือต่าง ๆ ในการช่วยดำเนินการให้เป็นไปได้อย่างราบรื่น การรวบรวมข้อมูลและการประเมินผลระหว่าง

^๗ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *การศึกษาระบบง่าย*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๕), หน้า ๔-๕.

ดำเนินการ อันจะเป็นฐานของการปรับปรุงต่อเนื่องต่อไป หรือแม้เป็นข้อมูลในการพิจารณาจัดการดูแลสนับสนุนได้อย่างเหมาะสม

๕. การปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง เป็นขั้นตอนของระบบบริหารจัดการที่กำหนดเพื่อกำหนดเพื่อกำหนดการพัฒนาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยนำข้อมูลในขั้นตอนต้นๆ มาพิจารณาแล้วกำหนดปรับปรุงหรือพัฒนางานที่กำลังดำเนินการอยู่ให้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้องค์ธรรมที่สนับสนุนการปรับปรุงและพัฒนาอย่างเป็นไปอย่างชัดเจนต่อเนื่อง คือ การมีอิทธิบาท ๔ (จันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) และอุปัฏฐาธรรม ๒ (ความไม่สันโดษในกุศลธรรม และความไม่ระย่อในการพากเพียร) เป็นต้น^๙

๖. การจัดกิจกรรม

การจัดกิจกรรมอันเป็นแนวทางปฏิบัติ ๔ ลักษณะ คือ กิจกรรมเสริมเนื้อหาสาระตามหลักสูตร กิจกรรมประจำวัน หรือประจำสัปดาห์ กิจกรรมเนื่องในโอกาสวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และกิจกรรมพิเศษอื่น ๆ เช่น

๑. กิจกรรมเสริมเนื้อหาสาระตามหลักสูตร เช่น พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ประกวดมรยาทชาวพุทธ กิจกรรมค่ายพุทธบุตร (ตามสาระวิชาพระพุทธศาสนา) กิจกรรมบริหารจัดการจิตเจริญปัญญา เรียนธรรมศึกษา หรือสอบธรรมศึกษา และบรรพชาสามเณรฤดูร้อน เป็นต้น

๒. กิจกรรมประจำวันหรือประจำสัปดาห์ เช่น

๒.๑ กิจกรรมหน้าเสาธง ได้แก่ กิจกรรมที่กระทำเพื่อรำลึกถึงชาติศาสนา พระมหากษัตริย์(ก่อนเคารพธงชาติ) กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ แผ่เมตตาและสงบนิ่ง (สมาธิ) กิจกรรมพุทธศาสนสุภาษิตวันละบท กิจกรรมน้องไว้พี่ และกิจกรรมเดินแถวเข้าห้องเรียนอย่างมีสติ เช่น เดินพร้อมท่องคติธรรมขณะเข้าห้องเรียน

๒.๒ กิจกรรมทำความดีระหว่างวัน ได้แก่ กิจกรรมเดินอย่างมีสติก่อนเข้าโรงอาหาร กิจกรรมกล่าวคำพิจารณาอาหารก่อนการรับประทานอาหาร กิจกรรมรับประทาน

^๙ สัมภาษณ์, ดร. วิฑิต รัชชดาตะนันท์, โรงเรียนปัญญาประทีป (ทอสี) อ. ปากช่อง

อาหารอย่างมีสติ เช่น มีกติกากว่าไม่ดั่ง ไม่หก ไม่เหลือ กิจกรรมขอบคุณหลังรับประทานอาหาร และกิจกรรมนั่งสมาธิ ๑ นาที ก่อนเรียน(อาจให้นักเรียนทำพร้อมกันหน้าห้องเรียน) เป็นต้น

๒.๓ กิจกรรมก่อนเลิกเรียน เช่น กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ กิจกรรมรำลึกพระคุณของผู้มีพระคุณ และกิจกรรมท่องอาขยานสร้างสมาธิ เป็นต้น

๒.๔ กิจกรรมประจำสัปดาห์ เช่น กิจกรรมสวดมนต์สรภัญญะประจำสัปดาห์ และกิจกรรมทำบุญ ถวายภัตตาหารประจำสัปดาห์(อาจทำในวันพระหรือวันที่โรงเรียนกำหนด)

๓. กิจกรรมเนื่องในโอกาสวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาโรงเรียนวิถีพุทธควรจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา คือ วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันมาฆบูชา วันเข้าพรรษา วันอัฐมีบูชา ดังนี้

๓.๑ กิจกรรมวันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันมาฆบูชา และวันเข้าพรรษา โรงเรียน ผู้ปกครองและชุมชน ร่วมกิจกรรม เช่น ทำบุญตักบาตรบริเวณสนามของโรงเรียน ฟังพระเทศน์(โดยนักเรียนเป็นผู้ดำเนินพิธีกรรม) เวียนเทียนที่วัด หรือโรงเรียน

๓.๒ หล่อเทียนพรรษา และร่วมกับชุมชนในการหล่อเทียนและแห่เทียนพรรษา

๓.๓ โรงเรียนจัดบรรยายภาควันสำคัญทางศาสนาโดยระดับองคิวิสิ์เหลือง เชิญธรรมจักร ธงฉัพพรรณรังสี และเปิดเพลงธรรมะทางวิทยุของโรงเรียน(เสียงตามสาย) เป็นต้น

๔. กิจกรรมพิเศษอื่น ๆ เช่น กิจกรรมไขปัญหาธรรม กิจกรรมวันสำคัญของชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ กิจกรรมการประเมินผลการทำความดี กิจกรรมยกย่องเชิดชูเกียรติผู้ทำความดี กิจกรรมอาสาตาวิเศษ(มีผู้สังเกตพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติธรรม) กิจกรรมบันทึกความดีของผู้ปฏิบัติธรรม กิจกรรมต้นไม้พูดได้(เน้นคติธรรม) กิจกรรมการจัดนิทรรศการผลงานทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมการกำหนดทักษะและความรู้ทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมสมาทานศีลในวันพระ กิจกรรมสร้างสรรค์สังคม เช่น ทำความ

สะอาดห้องน้ำ กิจกรรมปฏิสัมพันธ์ เช่น ครูต้อนรับทักทายนักเรียนด้วยกิริยาваจาอ่อนหวาน และสัมผัสที่ประกอบด้วยเมตตา กิจกรรมต้นไม้อธิษฐานกิจกรรมอธิษฐานจิตก่อนเรียน กิจกรรมอบรมธรรมะ ๕ นาที (อาจจัดสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง) และกิจกรรมถือศีล นอนวัด ปฏิบัติธรรมช่วงเช้าพรหม เป็นต้น

๗. การประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน เป็นขั้นตอนที่จะสะท้อนให้ทราบถึงผลการดำเนินงานในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ อาจเป็น ๑ ปี หรือ ๓ ปี หรือเมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรมเป็นต้น และในการประเมินจะเน้นข้อมูลที่เป็นเชิงประจักษ์ เชื่อถือได้ ให้ข้อมูลที่ชัดเจน ที่สามารถนำสู่การเผยแพร่หรือรายงานผู้เกี่ยวข้องให้ทราบผลการดำเนินงานนั้น ๆ และนำเป็นข้อมูลในการวางแผนดำเนินการอื่นๆ ต่อไป และในระบบประกันคุณภาพขั้นตอนนี้มีความสำคัญไม่น้อยต่อการเสนอให้ผู้เกี่ยวข้องยอมรับในการดำเนินการและบริหารจัดการ^๙

๓.๒ รูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนปัญญาประทีป (ทอสี)

วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทย ได้รับการกล่อมเกลาจากคำสอนของพระพุทธศาสนาตั้งแต่ยุคแรกของประวัติศาสตร์ไทย จนกล่าวได้ว่าวิถีพุทธคือวิถีวัฒนธรรมของไทยส่วนใหญ่จะเป็นเอกลักษณ์ที่ทั่วโลกตระหนักและให้การยอมรับ^{๑๐} พุทธธรรมหรือพุทธศาสนามีการพัฒนาเป็นระบบการศึกษา ๓ ประการ เรียกว่าไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการพัฒนา การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น คือมีปัญญาเข้าใจในคุณค่าใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงหาปัญญาและมีวัฒนธรรมเมตตา เป็นฐานการดำเนินชีวิต โดยมีผู้บริหารและคณะครูเป็นกัลยาณมิตรการพัฒนา

^๙ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, การบริหารงานวิชาการ, อ้างถึงใน สันติ บุญภิรมย์, (กรุงเทพมหานคร: บั๊ค พอยท์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๔๗.

^{๑๐} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, โรงเรียนวิถีพุทธ, หน้า ๘๒-๘๓.

รูปแบบโรงเรียนวิถิปุทธ เน้นการจัดสภาพทุกๆด้านเพื่อสนับสนุนผู้เรียนให้พัฒนาตามหลักพุทธธรรมส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามตามลักษณะแห่งปัญญาภูมิธรรม ๔ ประการ คือ

- ๑) สัมปยุตสังเสวะ หมายถึง การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ มีครูอาจารย์ดีมีข้อมูลมีสื่อที่ดี
- ๒) สัทธัมมัสสวณะ หมายถึง เอาใจใส่ศึกษาโดยมีหลักสูตรการเรียน การสอนที่ดี
- ๓) โยนิโสมนสิการ หมายถึง มีกระบวนการคิดวิเคราะห์พิจารณาหาเหตุผลที่ดีถูก

วิธี

- ๔) ธัมมานุธัมมปฏิบัติ หมายถึง สามารถนำความรู้ไปใช้ได้ถูกต้องเหมาะสม

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ให้ความหมายว่า โรงเรียนวิถิปุทธไว้ว่า วิถิปุทธมี ๒ แบบ คือ แบบที่โรงเรียนหลายแห่งจัดกันมา ตามวัฒนธรรมเอื้อ คือ ตามที่ถือกันมาสืบกันมา รู้ตามกันมาว่าอย่างนี้เป็นชาวพุทธ ก็เลยทำอย่างนั้นอันนี้เป็นเรื่องของวัฒนธรรมเอื้อ และอีกแบบหนึ่งคือ การจัดอย่างโรงเรียนที่ออกชื่อมานั้น หมายความว่าเขาได้ศึกษาในแง่หลักการว่าสาระของพระพุทธศาสนาเป็นอย่างนี้เขาก็ไปถึงขั้นจัดให้เป็นไปตามหลักการ^{๑๑}

เมตตา ภริมย์ภักดี ได้กล่าวถึง โรงเรียนวิถิปุทธว่า การจัดการศึกษาในรูปแบบโรงเรียนวิถิปุทธนั้นมิใช่เป็นเพียงการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่โรงเรียนจัดกันอยู่โดยทั่วไปจนกว่าจะเรียกได้ว่าเป็นวัฒนธรรมโรงเรียน เช่น การจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การนิมนต์พระสงฆ์มาแสดงพระธรรมเทศนาหรือมาสอนวิชาพระพุทธศาสนา การมีห้องจริยธรรมมีพระพุทธรูปประจำโรงเรียน การฝึกให้นักเรียนนั่งสมาธิ การจัดให้นักเรียนสอบธรรมศึกษา การจัดกิจกรรมค่ายคุณธรรมเท่านั้นเพราะโรงเรียนวิถิปุทธ ต้องทำมากกว่านั้น คือ นอกจากจัดกิจกรรมในลักษณะที่เป็นวัฒนธรรมโรงเรียนดังกล่าวแล้วโรงเรียนวิถิปุทธยัง

^{๑๑} พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ. ปยุตฺโต), การศึกษาเริ่มต้นเมื่อคนกินอยู่เป็น, หน้า ๑๔.

ได้นำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานของโรงเรียนทั้งระบบด้วย คือ ทั้งด้านการบริหาร^{๑๒}

สำหรับรูปแบบของโรงเรียนปัญญาประทีป มีวิสัยทัศน์ (VISION “TO BE”) เป็น ชุมชนของกัลยาณมิตร ที่มีความมุ่งมั่นและความเพียรในการศึกษาพัฒนาความรู้ บ่มเพาะ ชีวิตของตนเอง และสามารถนำพาสังคมให้มีความสุขที่แท้จริง ตามวิถีแห่งพุทธะ คือ ผู้รู้ ผู้ ตื่น ผู้เบิกบานให้ถึงซึ่งพุทธปัญญา โดยมีพันธกิจ (MISSION POSSIBLE “TO DO”)^{๑๓}

๑. จัดการศึกษา เพื่อพัฒนาชีวิตอย่างเป็นองค์รวม (Wholistic Education) ให้กับ นักศึกษาทั้ง ๒ ระดับ คือ ระดับนักเรียน และระดับครู ผู้ปกครอง โดยพัฒนาทั้งในส่วนของ วิชาการ (Academic Excellence) วิชาชีพ (Professional/Occupational Excellence) และ ในส่วนของพฤติกรรม จิตใจ ปัญญา ตามหลักไตรสิกขาให้แต่ละบุคคลค้นพบ และศรัทธาใน ศักยภาพของตนเองพร้อมที่จะดำเนินชีวิตตามแนวทาง ที่ตนเลือก บนพื้นฐานของสัมมาทิฐิ

๒. จัดการศึกษาและวิถีชีวิตให้เกิดความสมดุล ระหว่างวัฒนธรรมเมตตาและ วัฒนธรรมแสงปัญญา ใฝ่เรียนรู้ แลกเปลี่ยนแบ่งปันองค์ความรู้ พร้อมทั้งจะขัดเกลาซึ่งกัน และกัน สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเป็นสุขและนำพาสังคมภายนอกไปสู่ความดีงาม

๓. จัดการศึกษารูปแบบโรงเรียนบ่มเพาะชีวิตในสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ ซึ่ง เอื้อต่อการเสริมสร้างพัฒนาการทางร่างกายและพฤติกรรม พร้อมหล่อหลอมจิตใจให้มี ความสุขสงบและก่อเกิดเป็นพุทธปัญญา

๔. จัดการศึกษาและวิถีชีวิตที่พาให้ตระหนักรู้ถึงความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งใน ธรรมชาติ จนเกิดจิตสำนึกในการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับความจริงตามธรรมชาติ

^{๑๒} เมตตา ภิมย์ภักดิ์, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ยุทธศาสตร์การพัฒนา โรงเรียนวิถีพุทธ, (กรุงเทพมหานคร: อุษากการพิมพ์, ๒๕๕๗), หน้า ๖๖.

^{๑๓} สัมภาษณ์, ดร. วิจิต รัชตตะนันท์, โรงเรียนปัญญาประทีป (ทอสี) อ. ปากช่อง จ. นครราชสีมา , วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

๕. จัดการศึกษาและวิถีชีวิตที่เสริมสร้างให้ประจักษ์ถึงคุณค่าของ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของบรรพบุรุษและสามารถนำมาปรับใช้ร่วมกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

รูปแบบการจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนต้องมีความหลากหลายตามต้องการของผู้เรียน โดยไม่จำกัด วัน เวลา สถานที่ เพื่อเอื้อต่อการเรียนรู้ อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การจัดการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมเสริมต้องยึดผู้เรียนเป็นหลักโดยต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม และกระบวนการเรียนรู้โดยคณาจารย์หรือผู้สอนทำหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาได้เต็มตามศักยภาพ ปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอน หลักสูตรให้ก้าวทันความเปลี่ยนแปลง เพื่อสร้างบัณฑิตที่พึงประสงค์ มีความใฝ่รู้ สามารถคิดวิเคราะห์ วิวิจารณ์ ริเริ่มสร้างสรรค์มีความรับผิดชอบและมี คุณธรรม จริยธรรมควบคู่กับความสามารถในสาขาวิชาต่าง ๆ ให้ความสำคัญแก่การลงทูลเพื่อการวิจัย สร้างองค์ความรู้และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ ปรับระบบการประเมินและวัดผล การศึกษาระดับอุดมศึกษาเพื่อเอื้อต่อการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์โดยพิจารณาจากความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรม การร่วมกิจกรรมควบคู่กับการทดสอบตามความเหมาะสม นำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมและการบริหารจัดการทั้งนี้เพื่อพัฒนาคุณภาพการพัฒนานวัตกรรมการเรียนการสอน และการกระจายโอกาสทางการศึกษาอย่างกว้างขวางและทั่วถึง

กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ ลักษณะจุดเน้นในโรงเรียนวิถีพุทธ เป็นสถานศึกษาในระบบปกติที่นำหลักพุทธธรรมหรือองค์ความรู้ที่เป็นคำสอนในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาของสถานศึกษานั้น โดยมีจุดเน้นที่สำคัญ ดังนี้

๑) การนำหลักธรรมมาใช้ในระบบการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา ซึ่งเป็นการเรียนการสอนในภาพรวมของหลักสูตรสถานศึกษา หรือการจัดเป็นระบบวิถีชีวิตในสถานศึกษาของผู้เรียนส่วนใหญ่ โดยนำไปสู่จุดเน้นของการพัฒนาให้ ผู้เรียนสามารถ กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น คือ ใช้ปัญญาและเกิดประโยชน์แท้จริงต่อชีวิต

๒) การจัดทำเนิกรของสถานศึกษา จะแสดงถึงการจ้ดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ(ปรโตโฆสะ) ที่เป็นกัลยาณมิตรเอื้อในการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ด้วยวิถีวัฒนธรรมแสงปัญญา ทั้งนี้ การพัฒนาผู้เรียนดังกล่าว จ้ดผ่านระบบไตรสิกขา พุทธธรรมมีกรอบการพัฒนาหลัก เป็นระบบการศึกษา ๓ ประการ เรียกว่าไตรสิกขา คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา ที่เรียกสั้นว่า ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นการฝึกหัดอบรมเพื่อพัฒนากาย ความสะดวกติ จิตใจ และปัญญา ไตรสิกขานี้^{๙๔} กล่าวคือ ศีลหรือพฤติกรรมหรือวินัยในการดำเนินชีวิตที่ดั่งามสำหรับตนและสังคม สมาธิ หรือด้านการพัฒนาจิตใจที่มีคุณภาพ มีสมรรถภาพมีจิตใจที่ตั้งมั่น เข้มแข็งและสงบสุข และปัญญาที่มีความรู้ที่ถูกต้องมีศักยภาพในการคิด การแก้ปัญหาที่แยบคาย(โยนิโสมนสิการ) โดยครูและผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกัลยาณมิตรสำคัญ ที่รักและปรารถนาดีที่จะพัฒนาผู้เรียนอย่างดีที่สุดด้วยความเพียรพยายาม ระบบพัฒนาผู้เรียนด้วยไตรสิกขานี้ จึงเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติกับสิ่งที่เรียนจริงแล้ว พิจารณาให้เห็นประโยชน์ คุณ โทษ ตามความเป็นจริงด้วยตนเองแล้วนำความรู้้นมาเป็นหลักในการปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวัน^{๙๕}

๓.๓ สภาพปัจจุบันการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนปัญญาประทีป (ทอสี)

สภาพปัญหาด้านครูสอนครูผู้สอนควรได้รับการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในกลุ่มสาระ โดยเฉพาะกลุ่มคณิตศาสตร์ กลุ่มสาระวิทยาศาสตร์ กลุ่มสาระภาษาต่างประเทศ ด้วยวิธีการพัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์ใช้สื่อที่เหมาะสมและจัดประสบการณ์ตรงจัดหาแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในทุกโอกาส โดยเฉพาะการเรียนรู้ผ่านไอที ที่ทางโรงเรียนมีความพร้อมอยู่แล้ว แหล่งเรียนทางวัฒนธรรม

^{๙๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *สู่การศึกษาแนวพุทธ*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬารการพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๑๓-๒๐.

^{๙๕} สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ, *๒๐ วิธีการจัดการเรียนรู้: เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมค่านิยม*, การจัดการเรียนรู้โดยการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๒๖.

วัด สถานศึกษาอื่น โรงพยาบาล เป็นต้น นอกจากนั้น ควรจัดเวทีกิจกรรมเป็นเครื่องมือในการพัฒนา ความคิดสร้างสรรค์ คิดวิเคราะห์ การทำงานเป็นกลุ่มหรือเป็นทีม เช่น กิจกรรมเสี่ยงตามสาย กิจกรรมประชาธิปไตยกิจกรรมวันสำคัญต่างๆ เน้นการปฏิบัติจริง โดยการใช้กระบวนการกลุ่ม ฝึกให้คิดเป็น ทำเป็นและแก้ปัญหาเป็น ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่น

สภาพปัญหาด้านผู้บริหารผู้บริหารสถานศึกษา ควรวางแผนการนิเทศให้เป็นเครื่องมือการเรียนรู้ที่สำคัญดำเนินการอย่างต่อเนื่องเป็นระบบ มีการจัดระบบข้อมูลและสารสนเทศของสถานศึกษาให้ถูกต้องครบถ้วนและสามารถเรียกใช้ข้อมูลทันกับความต้องการ โดยใช้ระบบฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์เป็นข้อมูลจัดเก็บรักษา และควรมีการนำผลข้อมูลและการประเมินผลไปใช้ในการตัดสินใจและปรับปรุงงานในปีต่อไป นอกจากนั้น ผู้บริหารควรระดมทรัพยากรการศึกษาจากแหล่งต่างๆ ทั้งในชุมชนและนอกชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความรู้ความสามารถที่หลากหลาย จัดระบบดูแลนักเรียนให้มีความเข้มแข็งโดยร่วมมือกับชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ผู้ปกครอง เพื่อดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่อาศัยอยู่กับญาติผู้สูงอายุ หรืออาศัยอยู่ตามลำพัง ควรสร้างระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในให้เข้มแข็งและมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

สภาพปัญหาด้านผู้เรียนพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในกลุ่มสาระคณิตศาสตร์ ภาษาไทย วิทยาศาสตร์ภาษาต่างประเทศให้มีความก้าวหน้ายิ่งขึ้น โดยใช้สื่อเทคโนโลยี และกระบวนการสอนที่บูรณาการในทุกกลุ่มสาระที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เน้นให้ผู้เรียนร่วมกิจกรรมและมีความเป็นอิสระในการแสดงออกภายในกรอบกติกา หรือทำงาน อย่างมีอิสระ ไม่กำหนดรูปแบบ เช่นกลุ่มสาระศิลปะ กลุ่มสาระสุขศึกษาและพลศึกษา หรือบูรณาการในทุกกลุ่มสาระ นำผู้เรียนไปเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้อื่นๆ ในและนอกสถานศึกษา หรือโดยเชิญ

วิทยาการท้องถิ่นมาช่วยเสริมประสบการณ์และมุ่งอนุรักษ์ทั้งวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของชุมชน^{๑๖}

สภาพปัญหาการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาโรงเรียนวิถีพุทธในโรงเรียนบ้านประทีปปัญญา จากการสัมภาษณ์ สรุปได้ดังนี้

๑) สภาพปัญหาด้านจุดประสงค์การเรียนการสอน เนื้อหามากเกินไปทำให้สอนไม่ทัน เนื้อหาหลักสูตรยังไม่เหมาะสมกับความสามารถของนักเรียน เนื้อหาหลักสูตรกว้างเกินไปจึงเป็นปัญหาต่อการเตรียมการสอน ผู้สอนกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ยังไม่สัมพันธ์กับความต้องการของผู้เรียนจุดประสงค์การเรียนรู้ยังไม่คำนึงถึงความพร้อมด้านวัสดุ/อุปกรณ์/อาคารสถานที่/แหล่งการเรียนรู้ จุดประสงค์การเรียนรู้ยังไม่เหมาะสมกับสภาพที่แท้จริงของนักเรียนและท้องถิ่น ขาดสื่อการสอนที่เหมาะสม^{๑๗}

๒) สภาพปัญหาในการทำแผนการสอนของครูผู้สอน การกำหนดความมุ่งหมายของหลักสูตรและคำอธิบายรายวิชาเพื่อทำแผนการสอนยังไม่ชัดเจน คู่มือที่ใช้ในการประกอบการทำแผนการสอนมีน้อย แผนการสอนที่กำหนดเอาไว้ยังไม่ครอบคลุมเนื้อหาเท่าที่ควร การวิเคราะห์ความมุ่งหมายของหลักสูตรยังไม่สอดคล้องกับคำอธิบายรายวิชาพระพุทธศาสนาเพื่อทำแผนการสอน แผนการสอนยังไม่สอดคล้องกับจุดหมายของหลักสูตร แผนการสอนและคู่มือครูมีไม่เพียงพอ แผนการสอนส่วนใหญ่เน้นความจำมากกว่าทักษะจึงทำให้กระบวนการเรียนการสอนยังไม่ชัดเจน

๓) สภาพปัญหาในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแผนการสอนในรายวิชาพระพุทธศาสนามีน้อย การนำเข้าสู่บทเรียนยังไม่ดีพอ มีเวลาในการศึกษาให้รู้จริงและปฏิบัติจริงในแผนการสอนน้อยและการเรียนการสอน

^{๑๖} สัมภาษณ์, ดร. วิฑิต รัชตาดะนันท์, โรงเรียนปัญญาประทีป (ทอสี) อ. ปากช่อง จ. นครราชสีมา , วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

^{๑๗} สัมภาษณ์, ครูภาลิน วรรณิตวัฒนา, โรงเรียนปัญญาประทีป (ทอสี) อ. ปากช่อง จ. นครราชสีมา , วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

น้อยเกินไป มีการไปสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนจากการไปเยี่ยมที่บ้านน้อย ขาดการจัดกิจกรรมเสริมเนื่องในวันสำคัญทางพุทธศาสนา^{๑๔}

๔) สภาพปัญหาในด้านวัดผลประเมินผลของพระอาสาสอนศีลธรรม มีการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในขณะที่ฝึกและหลังฝึกสมาธิน้อย มีการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนน้อย และมีเวลาในการสัมภาษณ์พูดคุยกันอย่างใกล้ชิดกับผู้เรียนน้อย^{๑๕} โรงเรียนวิถิพุทธเน้นการบริหารจัดการอย่างเป็นรูปธรรมประกอบด้วยด้านต่างๆ คือ โครงสร้างการบริหาร หลักสูตร การเรียนการสอน กิจกรรมการเรียนการสอนครูผู้สอน นักเรียน ซึ่งทุกกิจกรรมจะเน้นที่ ครูผู้สอนและนักเรียน และถึงผลสัมฤทธิ์ ด้านการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นให้นักเรียนเป็นคนเก่ง ดีและมีสุข ส่วนรายละเอียดอื่นๆ เช่น แผนการสอน สื่อการเรียนการสอน ห้องเรียน เป็นต้น ก็ใช้เฉพาะทางเช่น สื่อการสอนวิชาพุทธประวัติจากวีดีทัศน์(VCD) เพื่อให้นักเรียนเข้าใจมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา จะต้องมีความสมบัติที่เหมาะสม คือ เป็นผู้รู้หลักพุทธธรรมและสามารถที่จะถ่ายทอดไปยังนักเรียนให้เข้าใจได้

ดังนั้นสรุปได้ว่าปัญหาสำคัญของโรงเรียนที่ต้องดำเนินการแก้ไขอย่างเร่งด่วน คือ บุคลากรในโรงเรียนส่วนมากยังขาดความรู้ ความเข้าใจ และแนวปฏิบัติที่ถูกต้องเกี่ยวกับการดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนวิถิพุทธ คือ การจัดการเรียนรู้ขาดการบูรณาการพุทธธรรมหรือหลักไตรสิกขาในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ขาดการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน ขาดการส่งเสริมให้มีการนำหลักธรรมมาเป็นฐานในการคิด วิเคราะห์ และแก้ปัญหาขาดการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใฝ่รู้ และแสวงหาความรู้ด้วยตนเองของนักเรียน ขาดการจัดการเรียนรู้ที่มีความสุขให้กับผู้เรียน ครูไม่มีการใช้ สื่อการเรียนรู้อื่นที่ส่งเสริมการใฝ่รู้ และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

^{๑๔} สัมภาษณ์, ครูสุทธิลักษณ์ น้อยห่วย, โรงเรียนปัญญาประทีป(ทอสี) อ. ปากช่อง

จ. นครราชสีมา , วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

^{๑๕} สัมภาษณ์, ครูวิเศษฐ์ โพธิ์วิสุทท์วาทิ, โรงเรียนปัญญาประทีป (ทอสี) อ. ปากช่อง จ.

นครราชสีมา , วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

๓.๔ หลักธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในโรงเรียนปัญญาประทีป (ทอส)

การนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาใช้ หรือประยุกต์ใช้ในการบริหาร และการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา การศึกษาแบบวิถีพุทธเป็นวิถีชีวิตประจำวันเป็นการบูรณาการทั้งศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อให้เป็นไปตามคุณค่าแท้จริงของการดำเนินชีวิต โดยเพิ่มวิสัยทัศน์ให้มีการพัฒนาผู้เรียน รอบด้าน สมดุล สมบูรณ์ ทั้งกาย(กายภาวนา) การประพฤติ (ศีลภาวนา) จิตใจ (จิตภาวนา) ปัญญา (ปัญญาภาวนา) การยอมรับพุทธธรรมหรือพุทธศาสตร์เป็นองค์ความรู้ ที่มุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจธรรมชาติของโลกและชีวิตที่แท้จริงและฝึกให้ผู้ศึกษาสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสมตั้งแต่ระดับการดำเนินชีวิตประจำวัน การกิน อยู่ ดู ฟัง จนถึงระดับการดำเนินชีวิตของนักบวชผู้มั่งมีชีวิตที่บริสุทธิ์ และในทุกระดับยังผลให้ผู้ศึกษาเองมีความสุขพร้อมๆ กับช่วยให้คนรอบข้างและสังคมมีความสุขพร้อมกันไปด้วยอย่างชัดเจน^{๒๐}

หลักพุทธธรรมมีกรอบการพัฒนาเป็นระบบการศึกษา ๓ ประการ เรียกว่าไตรสิกขา คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา ที่เรียกสั้นว่า ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นการฝึกหัดอบรม เพื่อพัฒนากาย ความประพฤติ จิตใจและปัญญา ไตรสิกขานี้เป็นการศึกษาที่ครอบคลุมการดำเนินชีวิตทุกด้านและทุกวัย มีความยากง่ายตั้งแต่เรื่องเบื้องต้นทั้งของเด็กและผู้ใหญ่ จนถึงเรื่องที่จะละเอียดซับซ้อนที่ยากจะหาองค์ความรู้อื่นใดมาเทียบได้

การศึกษาของกุลบุตรกุลธิดาและผู้ใหญ่ทั้งหลายในอดีตอันยาวนานของไทย มีฐานจากการใช้หลักพุทธธรรมมาอบรมสั่งสอน แต่ไม่มีระบบของการศึกษาภาคบังคับอย่างในยุคปัจจุบันแม้ในปัจจุบันจะมีการศึกษาภาคบังคับแก่คนส่วนใหญ่ แต่ก็มิได้นำเอาพุทธธรรมมาเป็นฐานของการศึกษา แต่นำระบบและองค์ความรู้ตามโลกนิยมโดยมีรากฐานจากประเทศตะวันตกมาเป็นแกนในการจัดการศึกษา ทำให้พุทธธรรมเริ่มห่างเหินจากชีวิตของคนไทยยุคปัจจุบันมากขึ้น ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายในความล้ำค่าของพุทธธรรม และจากการที่

^{๒๐} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, *โรงเรียนวิถีพุทธ*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๘๓.

เป็นฐานของวัฒนธรรมไทยมาแต่อดีตด้วยคุณค่าอันอนันต์ขององค์ความรู้ในพุทธธรรม และระบบไตรสิกขาที่ชัดเจนในการศึกษาพัฒนาผู้เรียนทุกวัย ทางกระทรวงศึกษาธิการจึงมีแนวความคิดที่จะส่งเสริมให้ทางสถานศึกษานำระบบของพุทธธรรมมาประยุกต์ในการจัดระบบการเรียนการสอนในสถานศึกษาปัจจุบัน เพื่อพัฒนาเยาวชนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่ได้กำหนดคุณสมบัติของการเป็นคนที่ดี เก่ง มีความสุขอย่างแท้จริงอันเป็นเป้าหมายของพุทธธรรม^{๒๑}

๓.๕ สรุป

สรุปได้ว่าสภาพปัจจุบันการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนปัญญาประทีป (ทอสี) อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมาภายใต้กรอบการศึกษา ๕ ประการ ได้แก่ (๑) แนวทางการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนปัญญาประทีป (ทอสี) (๒) รูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนปัญญาประทีป (ทอสี) (๓) สภาพปัจจุบันการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนปัญญาประทีป (ทอสี) (๔) หลักธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในโรงเรียนปัญญาประทีป (ทอสี) นสภาพของสังคมปัจจุบัน ชาวพุทธควรให้ความสนใจกับการศึกษาหลักพระพุทธศาสนาให้มากขึ้นโดยควรที่จะต้องหันมาศึกษาและนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์แก่สังคมประเทศชาติ ไม่ควรนำศาสนาไปแขวนไว้กับบุคคลหรือกระแสสังคม เพราะเมื่อทำเช่นนั้นชาวพุทธก็จะมีหลักเกณฑ์ในการคิดที่ถูกต้อง ทั้งนี้ ก็เพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพทางจิตใจให้สูงขึ้นจนสามารถที่จะนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่สังคมส่วนรวมได้ เพราะพัฒนาการทางศีลธรรมนั้นถือเป็นการบรรลุขั้นสุดยอดของความ เป็นมนุษย์ เนื่องจากเป็นการสร้างความสูงส่งทางด้านจิตใจให้มีความรับผิดชอบ ความรู้ ู้ชอบ มีความสำนึกในเรื่องเกี่ยวกับความถูกต้อง ความยุติธรรม

^{๒๑} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสกายบุ๊กส์, ๒๕๕๖), หน้า ๓๕.